

УДК 351.851

РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Козарь Т.П.

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

In the article the category content of education is revealed, the structure of education content is defined, the priorities of the development of the modern educational process are considered.

Анотація

Розкрито значення категорії “зміст освіти”, визначено структуру змісту освіти, розглянуто пріоритети розвитку сучасного освітнього процесу.

Ключові слова

Зміст освіти, мета освітньої системи, державна освітня політика, реформування змісту освіти.

I. Вступ

Однією з основних проблем сучасної освіти в Україні є реформування її змісту. За роки незалежності нашої держави визначено нові пріоритети розвитку освіти, створено нову нормативно-правову базу, прийнято цілий ряд законів щодо освітнього циклу. Освіта радянського й пострадянського періодів зазнала кількох істотних перебудов змісту, змін тривалості навчання, методичного забезпечення. Насамперед, з'ясуємо, що ж таке зміст освіти? Існують різні визначення цієї найважливішої категорії дидактики. У більшості підручників він визначається як система знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує розвиток розумових і фізичних здібностей тих, хто навчається.

II. Постановка завдання:

- розкрити значення категорії “зміст освіти”;
- з'ясувати мету освітньої системи;
- визначити структуру змісту освіти;
- розглянути пріоритети розвитку сучасного освітнього процесу.

III. Результати

Зміст освіти – головний засіб цілеспрямованого навчання. Ця категорія історична, бо навчальний зміст – своєрідна модель вимог суспільства стосовно підготовки людей до життя. У змісті освіти враховуються не лише актуальні й перспективні потреби суспільства, а й освітні запити окремих особистостей. На думку Ю.К. Бабанського, зміст освіти – один із компонентів процесу навчання. Це система наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує все-

бічний розвиток розумових і фізичних здібностей молоді, формування світогляду, моралі й поведінки, підготовку до суспільного життя, праці. Зміст освіти охоплює всі елементи соціального досвіду, нагромадженого людством [8]. Під змістом освіти М.Д. Ярмаченко розуміє систему знань про навколишній світ, сучасне виробництво, культуру та мистецтво, узагальнених інтелектуальних і практичних умінь, навичок творчого розв'язання практичних і теоретичних проблем, систему етичних норм, якими мають оволодіти учні та студенти [7]. Відомий педагог і філософ Г.С. Гессен стверджує, що найважливіші функції освіти – це навчання і виховання в їх безперервній взаємодії [1].

Мета будь-якої освітньої системи полягає у формуванні такого практичного світогляду людини, який би краще поєднував її професійну діяльність із загальними світоглядними цінностями, закладеними в основу цієї системи. Оскільки філософія з часу свого виникнення завжди виконувала функцію теоретично-рефлексійного аналізу світогляду та його подальшого розвитку, вона набула важливого значення і в становленні нових освітніх систем.

Розглянемо структуру змісту освіти. Його визначальним елементом є знання. Знання – це результат пізнавальної діяльності людини. Вони перевіряються суспільно-історичною практикою й знаходять своє відображення у свідомості людини у вигляді уявлень, понять, фактів, термінів, суджень, теорій. Знання можуть бути життєві, побутові, які ґрунтуються на спостереженнях, здоровому глузді, і наукові, які набуваються внаслідок цілеспрямованого навчання й самонавчання. Знання є складовою вмій людини діяти. “На тісний зв'язок умінь із знаннями вказує значення самого слова “уміння”. Без знань немає вмій. Але вміє той, хто не тільки знає, а й може застосовувати свої знання на практиці, користуватися ними у змінюваних ситуаціях. Можна сказати, що вміння – це знання людини в дії” [5, с. 318–319]. Уміння виявляються в різних видах діяльності. У процесі пізнання об'єктів вони поділяються на дві великі групи: розумові й практичні; за характером діяльності людини

вміння бувають найрізноманітнішими. У молоді поступово формується велика кількість загальнонавчальних, мовленнєвих, ігрових, трудових, мистецьких, спортивних, побутових та інших умінь. Кожне загальне вміння, як правило, включає кілька окремих. Скажімо, загальне вміння самоконтролю залежить від рівня сформованості окремих умінь: аналізувати завдання, узгоджувати свій спосіб виконання з правилом чи зразком, добирати приклади, робити висновки, виправляти помилки та ін. Уміння включають різні дії. Окремі дії, багаторазово повторюючись, автоматизуються й стають навичками діяльності. Знання, вміння й навички мають формуватись у тісній взаємодії.

Істотним компонентом змісту освіти є предмети або курси цілеспрямованого виховного впливу (ознайомлення з навколишнім світом, народознавство, українознавство, валеологія, етика), які допомагають сформувати у молоді якості громадянина, основи здорового способу життя, культуру поведінки.

Багатокомпонентність змісту – передумова реалізації в процесі навчання трьох цілей: освітньої, розвивальної, виховної. Зміст освіти конкретизується в нормативних документах: навчальних планах, програмах, підручниках, навчальних посібниках. Усі ці матеріали побудовані з використанням поняття “навчальний предмет”. Саме навчальний предмет є спеціально сконструйованою формою змісту, яка адаптує основи певної науки до потреб освіти, тому до конструювання змісту слід підходити системно, тобто бачити взаємозв'язок різних чинників, що впливають на якість навчання, і виділяти серед них пріоритети його добору й удосконалення. У зв'язку з цим у доборі змісту необхідно одночасно враховувати: а) його наступність і перспективність; б) потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку; в) можливість достатнього за тривалістю і частотністю впливу на кінцеві результати навчання; г) об'єктивні передумови для організації навчальної діяльності різних рівнів складності.

Психологи і методисти радять при визначенні змісту освіти враховувати рівень готовності особистості до навчання. Зокрема для обдарованої молоді і тих, кому навчання дається з відчутними труднощами, рекомендуються різні навчальні програми та підручники, але з обов'язковим відображенням базового компонента. Тут диференціація може виявлятися у звуженні чи розширенні інформаційної частини, зміні темпу засвоєння, способів подачі матеріалу. Крім зовнішньої диференціації (на рівні змісту предметів і різних способів організації його засвоєння), необхідно широко застосовувати й внутрішню, яка передбачає диференціювання змісту навчального матеріалу з

різною підготовкою в межах теми чи окремого заняття, що дає змогу запропонувати сильнішим матеріал, який стимулює їхній розвиток, а слабшим – полегшити засвоєння програмного мінімуму. Йдеться про те, що сутність засвоєних елементарних знань не має суперечити науковим твердженням, тобто при доборі змісту мають одночасно враховуватися принципи науковості й доступності.

Диференційований підхід до визначення змісту освіти має бути обов'язковим принципом функціонування сучасного освітнього закладу. Він забезпечується різними шляхами залежно від типу навчального закладу.

Відповідно до загальнодержавних цілей освіти, в її змісті мають відобразитися чотири основні елементи: система знань (уялень, понять, фактів, зв'язків, залежностей) про природу, людину, суспільство, техніку та ін.; система загальних способів навчальної діяльності; досвід індивідуальної творчої діяльності; досвід емоційно-вольового, морального, естетичного ставлення людини до навколишньої дійсності, вміння користуватися системою цінностей суспільства.

Зміна цілей і цінностей в освіті потребує істотного оновлення її змісту. Це тривалий процес, який передбачає дослідження багатьох теоретичних і практичних питань. Щоб розвиток особистості здійснювався в педагогічно доцільному напрямі, навчальна діяльність має бути змістовною й особистісно значущою.

Донедавна зміст освіти визначався переважно у формі предметів. Нині постала нова проблема: поєднати предметну основу навчання з інтеграцією та диференціацією змісту. А для цього, зокрема, слід подбати про добір матеріалу для інтегрованих курсів, досягнення їх цілісності, вплив на розвиток молоді, співвідношення інтегрованих курсів з предметами з основ наук. Зростання ролі гуманістичних цінностей у демократичному суспільстві потребує посилення культурологічної спрямованості освіти.

Отже, сучасний зміст освіти має бути багатокомпонентним і національним, бо це є об'єктивною передумовою реалізації його розвивальних і виховних функцій.

У доборі змісту слід керуватися не критерієм максимуму того, що може засвоїти учень, а тим, наскільки цей зміст сенситивний його можливостям, які базові потреби він задовольняє, що дає для подальшого розвитку, які можливості для економного використання навчального часу і розумових сил відкриває.

У ситуації вибору вчителями та викладачами навчальних планів і програм принципово важливо домогтися фундаментальності сучасної освіти, тому завданнями реформування змісту освіти є: визначення базового навчального плану, розроблення змісту структури державних стандартів за галузя-

ми базового навчального плану, визначення системи вимірників оцінки якості освіти. Це складна комплексна проблема, для розв'язання якої дидакти і методисти, вчені й практики мають об'єднати свої зусилля.

Сучасні педагоги шукають гнучкі форми організації навчання. Дидакти, які розробляють структуру й методику занять, мають ураховувати: силу статичного і розумового навантаження; об'єктивні можливості змісту предмета для зміни видів діяльності; специфіку підготовки до деяких занять. Актуальними є пошуки такої структури занять, яка відповідала б особливостям інтегрованих курсів, заняттям з ігровим сюжетом, заняттям-дискусіям тощо.

Через засвоєння змісту освіти особистість готується до збереження й розвитку культури (в широкому її розумінні), тому зміст освіти не може бути вузьким. Він має жити різними джерелами, серед них найголовнішими є: природа, наука, виробничі технології, краєзнавство, людинознавство, педагогічні й психологічні знання тощо.

Зміст освіти не має зазнавати впливу будь-яких політичних партій і класового підходу в доборі навчального матеріалу, в оцінюванні тих чи інших явищ, подій тощо. Водночас зміст освіти забезпечує соціалізацію людини, тобто входження її у світ цінностей, зафіксованих Конституцією України, законами нашої держави, закріплених традиціями і звичаями народу.

Основні принципи реформування змісту сучасної освіти – гуманізація, диференціація, інтеграція. Їх реалізація має на меті формування творчої особистості як умову й результат повноцінного процесу навчання.

Гуманізація навчання і виховання – це створення максимально сприятливих умов для розвитку здібностей учнів та студентів, турбота про їхнє здоров'я [3]. Водночас це широке використання засобів народної педагогіки, фольклору, народознавства, історії українського народу, уроків гуманності й краси, традицій і звичаїв українського народу з метою формування гуманних рис та гуманних переконань. Гуманізація відносин викладача з учнями, задоволення потреб молоді у спілкуванні та співпраці мають привести до певної системи поєднання індивідуальних, групових і фронтальних видів роботи. Завдання дидактів – визначити переваги й недоліки кожної з них залежно від завдань занять і навчальних можливостей молоді, наявності дидактичного матеріалу. Отже, потрібні розробки видів групових завдань, методики формування позитивної мотивації до навчальної співпраці, комплектування груп різними способами тощо.

Таким чином, зміст сучасної освіти багатокomпонентний, містить знання, різноманітні вміння й навички, досвід творчої діяль-

ності, емоційно-ціннісного ставлення людини до природи, до себе та інших людей. Формою відображення змісту є навчальні предмети, інтегровані курси, які мають відповідати рівню підготовки молоді і цілям їх вивчення.

Серед невідкладних завдань, які необхідно вирішити, є інформатизація освіти в Україні. Саме з новими педагогічними й інноваційно-комунікаційними технологіями (далі – ІКТ) нині пов'язують реальні перспективи розвитку освіти. Це дасть змогу кожному обирати свій шлях у навчанні на основі такої важливої дидактичної властивості ІКТ, як індивідуалізація навчального процесу завдяки програмуванню та динамічній адаптованості навчальних програм. Інноваційно-комунікаційні технології, основою яких є глобальні телекомунікаційні мережі, інтелектуальні комп'ютерні системи та програми, об'єднання яких формує одну інфраструктуру планети – інфосферу, відкривають нові можливості для викладачів. Телекомунікації (електронна пошта, телеконференції) спонукають молодь до вироблення власних поглядів на події у світі, до самостійного усвідомлення й дослідження багатьох явищ; формують перші навички співпраці, вчать мислити.

Головним завданням державної освітньої політики передусім має стати усунення таких проблем, як повільне адаптування системи української освіти до умов ринку та вимог демократичного суспільства; обмежений доступ до освіти у зв'язку з матеріальним становищем; край низький рівень фінансування системи освіти; непослідовність у впровадженні демократичних норм і принципів управління в системі освіти та ін.

Визначаючи державні пріоритети в галузі освіти, необхідно враховувати, що процес об'єднання Європи, його поширення на Схід і на Прибалтійські країни супроводжується встановленням єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері. Цей процес дістав назву Болонського, головною метою якого є консолідація зусиль наукової та освітньої громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки й вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи в суспільних перетвореннях [2].

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті [6], в освітньому процесі мають бути забезпечені якісні зміни:

- перегляд навчальних програм;
- приведення змісту й організаційних форм української освіти у відповідність з вимогами ринку та демократичного суспільства;
- розширення доступу до високоякісної освіти прошарків населення, які потребують особливої уваги (діти з малозабез-

- зпечених родин, люди з обмеженими фізичними можливостями);
- гарантування прозорості й ефективності використання інвестицій через посилення громадського контролю і підзвітності в наданні державних послуг в освіті;
 - державні ресурси (гроші платників податків) мають бути спрямовані, насамперед, на розвиток сучасної освітньої інфраструктури, яка зробить максимально доступними знання та інформацію для всіх категорій населення;
 - створення нормативного і регуляторного середовища, в якому бізнес, зацікавлений у компетентних працівниках, активніше включатиметься у фінансування освіти;
 - гарантування участі громадськості у прийнятті рішень, які стосуються розвитку освіти.

IV. Висновки

Отже, для впровадження досконалої моделі освіти в Україні необхідно переглянути зміст освіти, розробити державні стандарти, створити мережу ресурсних та інформаційних центрів, забезпечити опрацювання та впровадження новітніх комп'ютерних технологій навчання, підготувати нову генерацію вчителів і викладачів, забезпечити формування активної громадянської позиції та позитивного ставлення суспільства до освіти.

Обрані шляхи модернізації вищої освіти України співзвучні загальноєвропейським

підходам. Україна йде в європейський простір з власними здобутками, апробованими методиками й технологіями навчання, історичним досвідом і визнаним доробком наших педагогічних шкіл [4].

Література

1. Гессен Г.С. Основы педагогики (введение в прикладную философию) / Г.С. Гессен. – М., 1995. – 496 с.
2. Державна національна програма "Освіта (Україна XXI століття)". – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Єременко І. Гуманізація як невід'ємна складова виховання / І. Єременко // Педагогічна газета. – 1999. – № 9.
4. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – К.: Політехніка, 2003. – 200 с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К., 1989. – С. 318–319.
6. Національна доктрина розвитку освіти: затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
7. Педагогіка / [за ред. М.Д. Ярмаченка]. – К., 1986. – С. 93.
8. Педагогіка / [под ред. Ю.К. Бабанського]. – М., 1988. – 497 с.

УДК 351.824.11(430)

РЕФОРМУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО САМОВРЯДУВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ

Кохалик Х.М.

аспірант Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

The main trends in reforming local self-government in Germany are determined. The reforms of communal self-government in new lands of Germany are analysed. The peculiarities of present reforming communal self-government in Germany are investigated.

Анотація

Визначено основні напрями реформування місцевого самоврядування в Німеччині. Проаналізовано реформи комунального самоврядування в нових землях Німеччини. Досліджено особливості сучасного реформування комунального самоврядування в Німеччині.

Ключові слова

Реформа, комунальне самоврядування, муніципалітети, місцева влада, управління.

I. Вступ

Сьогодні увага науковців зосереджена на реформуванні сучасної системи місцевого самоврядування, пошук оптимальної моделі якої триває дотепер. Цілком очевидно, що лише комплексне проведення реформ може забезпечити становлення ефективної системи місцевого самоврядування в Україні. Важливим є дослідження зарубіжного досвіду країн, які провели реформи в цій сфері та досягли позитивних результатів.

Дослідження реформ комунального самоврядування в Німеччині є недостатньо висвітленим у працях вітчизняних науковців. Необхідно відзначити дослідження А. Гриценко "Територіальні та функціональні реформи комунального самоврядування в Німеччині" та Г. Люхтерхандт "Реформи в нових землях Німеччини". Основою для дослідження реформ комунального самоврядування в Німеччині